

GUNNAR STAALESEN

VARG VEUM

PRIVÉDETECTIVE

SATELLIETEN VAN DE DOOD

THRILLER

'Net als Stieg Larsson en Henning Mankell
schrijft Staalesen met bakken sfeer,
boordevol actie en veel spanning.'

M
marmer

GUNNAR STAALESEN

*Satellieten van
de dood*

THRILLER

Uit het Noors vertaald door Lucy Pijtersen

Aangezien delen van dit boek zich binnen een geografisch begreind en duidelijk herkenbaar gebied afspelen, wil ik erop wijzen dat met uitzondering van Trodals-Mads alle personen en gebeurtenissen in dit boek verzonnen zijn. Mocht er desondanks sprake zijn van overeenkomsten met levende personen of werkelijke gebeurtenissen, dan bied ik hierbij mijn verontschuldigingen aan.

I

Ik kreeg een telefoontje uit het verleden.

‘Met Cecilie’, zei ze, en toen ik niet reageerde, voegde ze eraan toe:
‘Cecilie Strand.’

‘Cecilie! Dat is lang geleden. Hoe gaat het met je?’

‘Prima.’

‘Werk je nog steeds bij de jeugdzorg?’

‘Ja, er zijn mensen die het daar volhouden.’

‘Hoelang is het nou geleden? Toch zeker tien jaar?’

‘Ja, ik ben de bergen over getrokken. Vijf jaar geleden ben ik naar Oslo gegaan. In de zomer van 1990.’

‘Dus je belt uit Oslo.’

‘Nee, ik ben nu in Bergen. Op bezoek bij mijn oude moeder, in Munkebotn. Ik weet niet of jij je haar nog kunt herinneren?’

‘Nee, ik eh...’

‘Ach, dat is ook niet zo vreemd, maar... Ik moet je iets belangrijks vertellen.’

‘Juist.’

‘Heb je toevallig tijd?’

‘Tijd kom ik nooit tekort, zeg ik altijd.’

‘Kunnen we dan ergens afspreken?’

‘Graag. Heb je een voorstel?’

‘Wat vind je van de Fjellveien?’

Ik keek naar buiten. De regen van vanochtend was bij lange na nog geen herfstbode geweest. Nu droop de septemberzon als vloeibare honing over de stad. De berg Fløyen lag er groen en aanlokkelijk bij, met de Fjellveien als evenaar en geen donderwolk in zicht. ‘Prima, waar precies?’

‘Zullen we gewoon kijken waar we elkaar tegenkomen? Ik vertrek over een halfuurtje hiervandaan.’

Ik keek op mijn horloge. ‘Oké, doen we dat.’

Vijf minuten later schakelde ik mijn antwoordapparaat in, ik draaide de deur op slot en ging op pad. Ik stak de Fisketorget over, passeerde de Kjøttbasaren aan het begin van de Vetrlidsallmenningen en liep de trap op naar Skansen en het witgeverfde gebouw van het brandweestation. De bomen vertoonden de eerste gele herfstbladeren, maar ze waren sterk in de minderheid; het groen was nog steeds dominant. Uit de crèche in het Skansenpark klonken vrolijke kreten van kinderen die verse zandkoekjes uit hun vormpjes timmerden. Het laatste eksterpaar van die zomer zat te krijsen in een kastanjeboom die zijn vruchten nog bij zich hield. Ten slotte sloeg ik het kleine zijweggetje in naar Hesten en even later bevond ik me op de lange weg waar we hadden afgesproken.

De Fjellveien is de favoriete promenadeweg van Bergen. Generatie op generatie Bergenaren had daar de zondagse wandelingen gemaakt en genietend van het uitzicht over de geliefde stad naar hun woning gewezen met de woorden: ‘Dat is ons huis’, alsof ze elkaar een staatsgeheim toevertrouwden. Hesten, of ‘Het paard’, is de volkse benaming voor de gedenkplaat met de tekst *Denk eraan dat het paard moet rusten*, die tijdens het honderdjarig jubileum van de Fjellveien werd geplaatst bij de drinkwaterfontein waar ooit een waterbassin voor paarden was geweest.

Ik sloeg de weg in naar de kant waar Cecilie vandaan moest komen. Een oudere man in een knickerbocker en een anorak liep in een vlot tempo bergopwaarts. Bij de boswachterswoning was een schoolklas aan het joggen met een lenige gymnastiekjuffrouw voorop. De jonge mensen kwamen me in een langzame golfbeweging tegemoet, alsof ze de deining van de levenszee imiteerden waar ze zich op dit moment in bevonden, nog op veilige afstand van de heftige golfslag die hun te wachten stond. Ik stapte opzij en liet ze passeren, om niet meegesleurd te worden in een ijdele droom van jeugd, het verlangen naar de rondetijden van weleer en het doordringende parfum van bezwete T-shirts.

Bij Mon Plaisir, het oude, tempelvormige paviljoen dat met de rug naar de Fjellveien en met de voorkant naar zee toe gekeerd staat, keek ik hoe laat het was. Ze had hier al moeten zijn. Nu resteerde alleen nog het laatste deel van de Fjellveien, langs grote landhuizen die getooid waren met namen als Wilhelmineborg en Christineborg, ten teken dat het vroeger iedere man vrijstond om de naam van zijn echtgenote in de geografie vast te beitelten, tenminste voor zover hij zich dat kon veroorloven. Hier schoten de steile hellingen van de Sandviksfjell recht omhoog naar de pijl op de top van de berg die je vertelde waar de wind vandaan kwam. Maar dan moest je wel scherpe ogen hebben. De bomen die hier stonden waren hoog en rank, met stammen als bruingeverfde zuilen, terwijl stobben en steenhopen getuigden van de schade die stormen en lawines hier op de berg konden veroorzaken.

Pas bij het groengeverfde transformatorgebouw bij de Sandvikslien kwamen we elkaar tegen. Gekleed in een spijkerjack en jeans liep ze me tegemoet, met de zon in haar haren en een schoudertas langs haar zij. Toen ze me ontdekte, bleef ze staan wachten terwijl ze door haar ronde brillenglazen tuurde om er zeker van te zijn dat ik het was. Ze had kortgeknipt, donkerblond haar, maar het grijze vernis dat er nu op lag had ik niet eerder opgemerkt.

We omhelsden elkaar even als begroeting en keken elkaar vervolgens verbaasd aan, zoals oude vrienden doen wanneer de tattoos die de tijd met een scherp mes in het gezicht en op andere plekken heeft gegrift, niet meer ontkend kunnen worden.

Ze lachte kort: 'Sorry dat ik aan de late kant ben. Mijn moeder... af en toe heeft het wat meer tijd nodig.'

'Geen probleem. We zijn nog steeds op de Fjellveien.'

Ze wees naar een bankje. 'Zullen we daar gaan zitten? Lekker in het zonnetje.'

'Waarom niet?'

'Je hebt je vast afgevraagd waarom ik belde.'

'Ja, zeker na al die jaren.'

'Nog maar tien jaar, hoor.'

'In die tien jaar is er in mijn leven heel wat veranderd.'

'O?'

Afwachtend keek ze me aan, maar ik gaf geen nadere uitleg. In plaats daarvan merkte ik op: 'Je zei dat je me iets belangrijks moest vertellen.'

'Ja.' Ze wachtte even totdat we ons geïnstalleerd hadden. 'Kun je je Jantje nog herinneren?'

Er ging een schok door me heen. 'Hoe kun je me dat nou vragen?!'

'Nou ja... eigenlijk is het een retorische vraag.'

'Een halfjaar lang was het net alsof hij ons eigen kind was.'

Ze kreeg een kleur, maar dat was niet de reden waarom ik het had gezegd. Het was gewoon de waarheid.

Jantje. Zes jaar oud, zeventien, en nu...

'Wat wilde je vertellen?'

Ze zuchtte even. 'Hij is ervandoor. In Oslo wordt hij gezocht voor moord.'

'Ach, nee toch! Alweer? Hoe weet je dat?'

‘Ja, Varg, alweer. En dat is nog niet alles.’

‘Nee?’

‘Hij heeft een soort dodenlijst achtergelaten.’

‘Een wat?’

‘Of... Het komt er in elk geval op neer dat hij gezegd heeft wie hij te grazen wil nemen.’

‘O?’

‘En een van hen... ben jij.’

‘Wat! Ik?’

‘Ja.’

Zwijgend zat ik op de bank. Langzaam verplaatste ik mijn blik, naar de Byfjord in de diepte en vijfentwintig jaar terug in de tijd. Zwak voelde ik hoe de zon mijn gezicht opwarmde, maar vanbinnen voelde ik de kou, die er in zekere zin altijd was, en die nooit helemaal verdween. De kou van de verloren lentes.

2

De eerste keer dat ik Jantje ontmoette, was op een broeierig hete dag in juli 1970. Elsa Dragesund en ik waren op huisbezoek gestuurd naar een woning in het Rothaugcomplex, het massief grijze huurblok dat pal naast de school van Rothaugen staat. Buren hadden een melding gedaan bij de gemeente, en sociale zaken had de zaak doorgestuurd naar de jeugdzorg.

Elsa was al een oude rot in het vak. Ze was een felle, maar goed-gehumeurde vrouw van nauwelijks veertig jaar, met wortelkleurig haar en de neiging om zich in iets te felle kleuren te hullen. Zelf was ik nog maar een groentje.

Het was donker en kil in het portiek, zelfs op een dag als deze, met een temperatuur van vijftientig graden in de schaduw. Op de bruine deur op de eerste verdieping ontbrak een naambordje. Door de matglazen ruit hoorden we harde muziek. We moesten een paar keer op de bel drukken voordat we binnen sloffende schreden hoorden, waarna de deur openging en een gezicht met een ziekelijk grauwe kleur ons aanstaarde.

‘Wat moeten jullie?’

‘Elsa trok een vriendelijke glimlach en zei: ‘Bent u Mette Olsen?’

De vrouw in de deuropening keek ons met een lege blik aan. Ze was blond maar haar haren waren vet en onverzorgd. Ze droeg een

T-shirt vol gaten en de spijkerbroek die ze aanhad was zeker de afgelopen maand niet in de was geweest. Ze was slank, mager zelfs, en stond in een wat voorovergebogen houding, alsof ze chronische maagpijn had. Haar lippen waren droog en gebarsten en onder de dunne stof van haar T-shirt staken kleine borstjes omhoog als kinderlijke krentenbollen, plat en ongelijk.

‘Wij zijn van de jeugdzorg’, zei Elsa. ‘Mogen we binnenkomen?’

Een paar tellen kon je in haar ogen een plotselinge angst zien oplaaien. Toen doofde het vuur uit en stapte ze willoos opzij terwijl ze de deur voor ons openliet.

Toen we het smalle, onverlichte halletje betraden, sloeg ons een lucht tegemoet die nog het meest weg had van een mengeling van zure sigarettenrook, afval en een braspartij. Bovendien – iets waar ik in de loop der jaren bij mijn werk deprimerend genoeg aan gewend zou raken – de typische geur van een baby die niet verschoond werd.

Zonder op de gastvrouw te wachten volgden we het geluid van de harde muziek naar de woonkamer, waar een draagbare radio met een schurende geluidscassette op maximaal volume stond. Voor mij was de muziek niet te identificeren – iets van rock met een dreunend basritme dat de muren deed galmen. Elsa liep er doelbewust op af, wierp een blik op de radio en drukte de goede knop in.

De stilte was oorverdovend. Mette Olsen was ons achternagesjokt. Ze zwaaide met haar armen. Haar blik was troebel en glazig. De verklaring daarvoor was niet moeilijk te vinden. Op de versleten salontafel en de vloer eromheen was een bizarre mix te zien van lege flessen, van bier, maar ook van wijn en sterkedrank, en daarnaast de karakteristieke plastic jerrycans van de plaatselijke thuisbrouwers. Op een klein kastje lagen verscheidene lege pillendoosjes, omgekeerd en open, als na een laatste wanhopige zoekactie.

‘Waar is je zontje?’ vroeg Elsa.

Mette Olsen keek hulpeloos om zich heen en knikte vervolgens naar een half geopende deur aan de andere kant van de woonkamer. Even stonden we te luisteren, maar we hoorden niets. Voorzichtig liepen we ernaartoe, Elsa voorop, en zij deed de deur langzaam verder open.

Een onopgemaakt breed bed vulde de korte wand. In een hoek geschoven stond een houten droogrek dat onder lagen kleren gebukt ging. Ook in de rest van de kamer lagen kleren verspreid, schijnbaar zonder systeem of patroon. Tegen het grote bed aan gedrukt stond een kinderbedje met daarin een jongetje, van tweeënhalf tot drie jaar oud voor zover ik dat kon inschatten, in een gevlekt truitje dat ooit wit was geweest, met een opbollende natte papieren luier onder het plastic beschermplaatje. Hij reageerde nauwelijks op onze komst, hij keek ons alleen met vochtige, apathische ogen aan. Zijn mond was nat en stond halfopen en in zijn ene hand had hij een dubbele boterham, besmeerd met iets wat op chocoladepasta leek. Maar het ergste was dat hij zo stil was. Hij gaf geen kik.

Elsa deed een paar stappen in zijn richting, maar draaide zich ineens om en keek Mette Olsen aan die achter ons in de deuropening stond, smal en schaduwloos, met een verongelijkte uitdrukking op haar gezicht.

‘Is dit jouw kind?’ vroeg Elsa met een hoorbare vibratie in haar stembanden.

Mette Olsen knikte en slikte.

‘Hoe heet hij?’

‘Jantje.’

‘Heet hij Jan?’

‘Jan Elvis.’

‘Hoelang is het geleden dat je hem hebt verschoond?’

Ze keek ons met een vage blik aan en haalde verontschuldigend haar schouders op. ‘Gisteren? Ik weet het niet meer.’

Elsa zuchtte hoorbaar. ‘Je beseft toch wel dat dit niet zo kan? Dat wij... hier iets aan moeten doen?’

De jonge vrouw keek ons droevig aan maar reageerde niet, alsof ze nauwelijks begreep wat er werd gezegd.

Elsa richtte zich tot mij. ‘Een klassiek geval van paragraaf 5. Moeder moet onder behandeling, het kind in crisisopvang.’

De voordeur knalde, waarna er een zware stem door de woning schalde. ‘Mette! Waar ben je?!’

Geen van ons reageerde en even later hoorden we luid gevloek en het geluid van rollende flessen in de woonkamer. ‘Waar ben je, verdomme?!’

We draaiden ons om naar de deur, waar Mette angstig vandaan was gelopen om dichterbij ons in de buurt te zijn.

‘Wat is dit voor een vertoning? Wie zijn jullie? Wat moeten jullie hier?’

Het was een forse, krachtige man, van eerder veertig dan dertig jaar oud, met tattoo's op beide onderarmen. Hij droeg een donkerbruine polo en een lichte broek en op zijn voorhoofd waren duidelijk opzwelende bloedaderen zichtbaar.

‘Wij zijn van de jeugdzorg’, zei Ella koel. ‘Bent u de vader van het kind?’

‘Dat gaat jullie geen ene moeder aan!’ snauwde hij terwijl hij binnenkwam.

Elsa bleef staan. Zelf deed ik een stap naar voren en kwam tussen hen in te staan. Daardoor richtte hij zich tot mij.

Hij balde zijn vuisten en wierp me een vuile blik toe. ‘Wat wil je nou? Of moet je een pak slaag?’

‘Terje’, jammerde Mette. ‘Niet...’

‘Wat gaat het jullie aan of ik de vader van haar kind ben? Of staan we soms niet in het bevolkingsregister?’

Ik haalde mijn schouders op. ‘De gemeente heeft ons verzocht...’

‘De gemeente kan de pot op, net als jullie. Maak dat je wegkomt, voor mijn part naar de hel, allebei!’

Ik keek naar Elsa. Zij had de meeste ervaring. Met alle autoriteit waarover ze beschikte, zei ze: ‘Dit kind bevindt zich in een kritieke situatie, meneer...’ Een ogenblik keek ze hem vragend aan, maar toen hij alleen maar met gesnuif reageerde, ging ze verder: ‘Voor de jongen moeten we crisisopvang zoeken en we nemen hem nu mee. Uw vrouw... zij heeft ook hulp nodig, voor zover ik dat kan beoordelen. Mocht u daar bezwaar tegen hebben, dan verzoek ik u om formeel en correct contact met ons op te nemen, zodat we de zaak nader kunnen beoordelen.’

Zijn mond viel open. ‘Zeg eens, begrijp jij zelf wel alle woorden die uit die gluiperige bek van je komen? Als jij en die lul daar niet binnen nul komma nul seconde maken dat jullie wegkomen, zul je hiermee kennismaken.’ Voor haar ogen hief hij een vuist. ‘Snap je?’

Ik begon inwendig te koken. ‘Zeg, mooie jongen... ik heb misschien niet zoveel tattoos als jij, maar ik ben lang genoeg op zee geweest om te weten wat me te doen staat, dus als je haar aanvalt, dan...’

Opnieuw richtte hij zijn aandacht op mij, iets onzekerder nu. Snel taxeerde hij mijn lichaam.

Elsa onderbrak ons. ‘Ik ga ervan uit dat u meneer... Olsen bent?’

‘Ik heet om de dooie donder geen Olsen! Zo heet zij en mijn vrouw is ze ook al niet. Mijn naam is Hammersten. Onthou dat!’ zei hij met een dreigende blik naar mij.

‘Als we het kind niet vrijwillig meekrijgen, moeten we de politie bellen’, zei Elsa.

‘Terje’, smeekte Mette. ‘Niet...’

‘Maar eerst moeten we een schone luiert voor hem vinden’, zei Elsa terwijl ze Mette aankeek. ‘Heb je er nog een paar?’

Ze knikte. ‘In de badkamer.’

‘Dan haal ik er een op.’

Rakelings langs Terje Hammersten liep Elsa de kamer uit. De rest bleef staan. Ik voelde de spanning in mijn lichaam en was op alles voorbereid. Terje blies vol verachting, gaf een schop in de lucht, draaide zich om en liep de kamer uit. Ik volgde hem om te voorkomen dat hij Elsa zou aanvallen, maar er gebeurde niets. Ze kwam terug met een tas ongebruikte luiers en even later hoorden we de voordeur met een klap dichtslaan.

‘Dus jullie zijn niet getrouwd?’ vroeg Elsa.

Mette Olsen antwoordde niet, maar schudde haar hoofd.

‘Maar hij is wel de vader van het kind?’

Ze haalde haar schouders op.

Elsa zuchtte. ‘Juist... Laten we maar stap voor stap te werk gaan.’

Diezelfde avond werd Jantje, of Jan Elvis Olsen, zoals zijn officiële naam luidde, overgebracht naar het opvanghuis voor zuigelingen en peuters in de Kalfarveien. Zijn moeder werd tijdelijk opgenomen in de verslavingskliniek in de Kong Oscars gate, waar ze er bij haar op aandrongen dat ze met een volledige interne behandeling akkoord zou gaan.

Toen ik die avond thuiskwam, keek Beate met een ironische blik in haar ogen op van het boek dat ze zat te lezen. ‘Je eten staat in de koelkast’, zei ze.

‘Het spijt me dat het zo lang duurde. Als je toch eens wist hoe sommige mensen hun kinderen behandelen...’

‘Dacht je dat ik dat niet weet?’

‘Jawel, natuurlijk...’ Ik boog me over haar heen en gaf haar een kus.

‘Heb je een goede dag gehad?’

‘Ja, gaat wel.’

In oktober kreeg ik te horen dat Jantje in een pleeggezin was geplaatst. Hij had grote emotionele schade opgelopen, werd er gezegd, en communicatie met hem was moeilijk. Met zijn moeder ging het volgens de rapporten ook al niet zo best en Terje Hammersten moest vanwege een geweldsdelict voor de rechter verschijnen. Het eindigde met een veroordeling: zes maanden onvoorwaardelijk.

Buiten de muren van de instellingen ging het leven verder. Ik verwachtte niet dat ik deze drie nog een keer zou tegenkomen. Ach, wat kan een mens zich toch vergissen.